

Scenariusz lekcji historii

opracowany na podstawie podręcznika „Ludzie – społeczeństwa – cywilizacje. Część I. Historia. Starożytność i średniowiecze”.

Temat: Demokracja ateńska

WSTĘP

Scenariusz, dostosowany do poziomu edukacyjnego i możliwości poznawczych ucznia, stwarza kolejną okazję do promowania wśród młodzieży tak cennych wartości i zasad, jakie niesie ze sobą demokracja - wartości, które zrodziły się w społeczeństwie ateńskim dwa i pół tysiąca lat temu i są aktualne po dziś dzień. My Polacy – Europejczycy szczególnie powinniśmy je szanować i pielęgnować, przecież podpisując 16 kwietnia 2003 roku właśnie w Atenach traktat akcesyjny, umożliwiający nam przystąpienie do struktur Unii Europejskiej, zakończyliśmy wieloletnie starania o ponowne wpisanie nas w poczet państw demokratycznych i suwerennych. Stąd pomysł na scenariusz lekcji przypominającej korzenie współczesnej demokracji. Nie jest on jednak apoteozą demokracji, ale ukazaniem na przykładzie greckich polis różnych rozwiązań ustrojowych, z których najsprawiedliwszym wydaje się być demokracja, poza tym chcąc uniknąć stronnictwo czy fałszywej propagandy, scenariusz ten stwarza możliwość dokonania oceny demokracji ateńskiej przez uczniów. Na uwagę zasługują również cele wychowawcze lekcji opisywanej w scenariuszu, a mianowicie kształtowanie wśród uczniów tak potrzebnych naszej polskiej, młodej demokracji postaw obywatelskich - oby wzorując się na aktywności politycznej starożytnych Ateńczyków, przenosili ją na grunt własnego miasta, gminy, powiatu ...

ETAP EDUKACYJNY

Klasa pierwsza liceum ogólnokształcącego - poziom podstawowy

PRZEDMIOT, na którym realizowany jest scenariusz

Historia

TEMAT LEKCJI

DEMOKRACJA ATEŃSKA

CZAS TRWANIA I MIEJSCE LEKCJI

- Godzina lekcyjna (45 minut)
- Szkolna pracownia historyczna (stoliki są tak rozmieszczone, że tworzą trzy duże kompleksy miejsc siedzących)

CELE LEKCJI

- **Cel ogólny** : pogłębienie wiedzy na temat demokracji ateńskiej z V w. p.n.e. oraz rozwinięcie umiejętności historycznych, zdobytych w toku wcześniejszej edukacji

- **Cele szczegółowe w zakresie :**

a) **KSZTAŁCENIA:**

- wiadomości :
 - poznanie różnych wariantów ustrojowych polis greckiej
 - zapoznanie uczniów z instytucjami demokracji ateńskiej i ich funkcjonowaniem
 - dostrzeżenie roli Peryklesa w procesie ugruntowania demokracji ateńskiej i rozwoju cywilizacyjnego Aten
- umiejętności:
 - zdobywanie wiadomości z różnych źródeł informacji (podręcznik, tekst źródłowy, słowniki popularnonaukowe)

- dostrzeżenie związków pomiędzy przeszłością, a teraźniejszością w kontekście różnic i podobieństw między demokracją ateńską, a współczesną
- krytyczne ocenianie postaci historycznych, np. Peryklesa czy zjawisk, np. funkcjonowanie ustrojów greckich poleis, ze szczególnym uwzględnieniem oceny demokracji ateńskiej
- efektywne współdziałanie w grupie, budowanie więzi koleżeńskich, podejmowanie indywidualnych i grupowych decyzji, dostosowanie się do norm obowiązujących w grupie
- formułowanie własnego stanowiska, jego uzasadnianie, a także odpowiednie prezentowanie go na forum klasy

b) WYCHOWANIA:

- przekonania:
 - szanowanie wartości demokratycznych i zasad państwa demokratycznego
 - docenienie dorobku cywilizacyjnego starożytnych Greków
- postawy:
 - aktywne uczestniczenie w życiu publicznym za przykładem starożytnych Ateńczyków
 - odpowiedzialne wypełnianie powierzonych ról
 - krytycyzm wobec napływających informacji, rzetelne formułowanie ocen i stanowisk

FORMA PRACY UCZNIÓW

Praca w grupach (w przeważającej części lekcji)

METODY NAUCZANIA

- "Burza mózgów"
- Praca z tekstem źródłowym, podręcznikiem, słownikami popularnonaukowymi
- Analiza SWOT
- Element symulacji

POJĘCIA KLUCZOWE

demokracja (ateńska, bezpośrednia); oligarchia; tyrania; Zgromadzenie Ludowe; Rada Pięciuset; demagog

POMOCE DYDAKTYCZNE

- Podręcznik : T. Cegielski, W. Lengauer, M. Tymowski, *Ludzie – społeczeństwa – cywilizacje. Część I. Historia. Starożytność i średniowiecze*, Warszawa 2002, s.86 - 89;
- Tekst źródłowy : *Demokracja i jej rodzaje* [w:] Arystoteles, *Polityka z dodaniem pseudoarystotelesowskiej ekonomiki*, przeł. L. Piotrowicz, Warszawa 1964, s. 159 - 160;
- *Encyklopedia szkolna. Historia*, Warszawa 1993, s. 34;
- *Słownik kultury antycznej* pod red. L. Winniczuk, Warszawa 1986, s. 336-37;
- W. Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1988, s. 854;
- *Słownik wyrazów obcych* pod red. J. Tokarskiego, Warszawa 1980;
- Karty pracy dla grup;
- Duże kartony papieru (trzy sztuki);
- Flamastry;
- Magnesy do tablicy;
- Mapa ścienna *Starożytna Grecja*, (tylko w II części lekcji - rekapitulacji wtórnej)

BIBLIOGRAFIA

- T. Cegielski, W. Lengauer, M. Tymowski, *Ludzie , społeczeństwa, cywilizacje. Część I. Historia. Starożytność i średniowiecze*, Warszawa 2002, s.86 - 89;
- Arystoteles, *Polityka z dodaniem pseudoarystotelesowskiej ekonomiki*, przeł. L. Piotrowicz, Warszawa 1964, s. 159 -160;
- *Encyklopedia Szkolna. Historia*, WSiP, Warszawa 1993, s. 34;

- *Słownik kultury antycznej*, pod red. L. Winniczuk, Warszawa 1986, s. 336-37;
- *Słownik wyrazów obcych*, pod red. J. Tokarskiego, Warszawa 1980;
- W. Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1988, s. 854.

TOK LEKCJI

CZYNNOŚCI NAUCZYCIELA	CZYNNOŚCI UCZNIÓW	UWAGI
<p>CZĘŚĆ I <u>Czynności organizacyjno - porządkowe</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Nauczyciel wita się z uczniami i sprawdza frekwencję 	<p>Uczniowie przygotowują się do lekcji (dyżurni przygotowują tablicę i na prośbę nauczyciela wskazaną mapę ścienną).</p>	<p><u>Czas: 1 min</u></p>
<p>CZĘŚĆ II <u>Rekapitulacja wtórna</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Przypomnienie i utrwalenie wiadomości z ostatniej lekcji : <p>Nauczyciel przypomina uczniom, że na ostatniej lekcji rozpoczęli realizację nowego działu programowego pt. "Cywilizacja grecko - rzymska" i omówili pierwszy temat poświęcony greckiej polis. Nauczyciel prosi więc uczniów o:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) przypomnienie definicji terminu "polis" b) podanie cech charakterystycznych dla greckiej polis c) pokazanie na mapie ściennej największych skupisk greckich poleis w okresie od VIII do VI w. p.n.e. i podanie nazw najsłynniejszych poleis. <p>Nauczyciel przysłuchuje się odpowiedziom uczniów i w przypadku pojawienia się pewnych nieścisłości czy błędów merytorycznych prosi kolejnych uczniów o poprawienie wypowiedzi kolegi / koleżanki</p>	<p>Odpowiadają uczniowie poproszeni przez nauczyciela. Klasa słucha, a w razie potrzeby koryguje błędy kolegów.</p> <p><u>Przewidywane odpowiedzi uczniów:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> a) <i>Polis to charakterystyczna m.in. dla starożytnej Grecji forma państwowości tzw. miasto - państwo. Polis wykształciła się ok. VIII w. p.n.e. i stanowiła wspólnotę polityczną, religijną i wojskową obywateli ją tworzących.</i> b) <i>Każda grecka polis posiadała charakterystyczną zabudowę. Jej centrum stanowiła agora - przestrzenny plac, na którym zbierali się mieszkańcy, przy agorze wznoszono świątynie i budynki władz, administracji, a całe miasto otaczano murami. Poza tym każda grecka polis pełniła charakterystyczne funkcje tzn. była wspólnotą polityczną obywateli, a więc wspólnie decydowano o wojnie, pokoju, planowanych inwestycjach, a co najważniejsze uchwalano obowiązujące w polis prawa. Była też wspólnotą religijną (obywatele razem czcili bogów, składali im ofiary, wznosili świątynie) i wspólnotą wojskową (polis nie posiadała zawodowej armii, służba wojskowa i zapewnienie bezpieczeństwa polis było obowiązkiem każdego obywatela).</i> c) <i>Uczniowie powinni pokazać na mapie ściennej przede wszystkim: południową część Półwyspu Apenińskiego i Sycylię (przykładowe polis : Neapol, Tarent, Syrakuzy), Grecję właściwą (Ateny, Spartę, Korynt), zachodnią część Półwyspu Azja Mniejsza (Milet, Efez) i wybrzeża Morza Czarnego (Olbia, Bizancjum, Tyras).</i> 	<p><u>Czas: 3 min</u></p>
<p>CZĘŚĆ III <u>Realizacja nowych treści</u></p> <p>Wprowadzenie do nowej lekcji. Nauczyciel informuje uczniów, że głównym celem dzisiejszej lekcji będzie zapoznanie się z ustrojami politycznymi występującymi w greckich poleis, z tym że szczególnej analizie zostanie poddana demokracja ateńska. Nauczyciel prosi więc dyżurnego o zapis tematu</p>	<p>Dyżurny zapisuje temat na tablicy, a uczniowie przepisują go do zeszytów wraz z podanymi punktami do lekcji.</p>	<p><u>Czas: 1,5 min</u></p>

<p>na tablicy: DEMOKRACJA ATEŃSKA, a następnie podaje punkty, według których będzie realizowana lekcja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Znaczenie terminu "demokracja ateńska". 2. Różnorodność ustrojów politycznych greckich poleis - wskazanie różnic. 3. Charakterystyka instytucji demokracji ateńskiej. 4. Rola Peryklesa w kształtowaniu demokracji ateńskiej z V w. p.n.e. 5. Zalety i wady ustroju demokratycznego. 6. Różnice i podobieństwa między demokracją współczesną a ateńską. <p>Opracowanie tematu lekcji</p> <p>a) Nauczyciel zapisuje na tablicy zdanie : "Kiedy słyszę słowa << demokracja ateńska>> to na myśl przychodzi mi . . ." po czym proponuje, aby uczniowie podawali swoje skojarzenia związane z tym terminem (w ten sposób uczniowie wykorzystują tu wiedzę zdobytą w gimnazjum). Następnie nauczyciel prosi uczniów, aby na podstawie tych propozycji sami skonstruowali definicję demokracji ateńskiej.</p> <p>Nauczyciel przysłuchuje się definicji, nie komentuje jej, ale za to zwraca się do reszty klasy zapytaniem, czy akceptują usłyszaną definicję, czy chcą ją zmienić bądź uzupełnić, bo zgodnie z zasadami demokracji nie muszą zgodzić się z wypowiedzią jednej osoby.</p> <p>b) Nauczyciel dzieli klasę na trzy grupy, każdej wyznacza konkretne zadanie:</p> <p>Grupa I otrzymuje materiał pomocniczy nr 1, kartę pracy nr 1 (załącznik nr 2), arkusz papieru i flamaster. Grupa ta, pracując z tekstem źródłowym, ma poznać m.in. arystotelesowską definicję demokracji, jej rodzaje i ograniczenia, a także skonfrontować dzisiejsze i ówczesne spojrzenie na ten ustrój. Zadaniem dodatkowym dla tej grupy jest wykonanie plakatu promującego demokrację i jej ponadczasowe wartości.</p>	<p>Uczniowie podają swoje propozycje, a dyżurny zapisuje je bez żadnej wstępnej selekcji na tablicy.</p> <p><u>Przewidywane skojarzenia uczniów :</u> <i>Ateny, ustrój polityczny, Perykles, rządy ludu, Grecja, możliwość decydowania o wspólnocie, rządy większości, V w. p.n.e., zgromadzenie, agora, obywatel ateński, prawo do głosu, rządy mężczyzn, porządek itp.</i></p> <p>Jeden ze zgłaszających się uczniów, wskazany przez nauczyciela podaje propozycje własnej definicji</p> <p><u>Przewidywana odpowiedź ucznia :</u> <i>Demokracja ateńska to ustrój polityczny, który wykształcił się w V w. p.n.e. w starożytnych Atenach i opierał się na rządach ludu, czyli wszelkie ważne decyzje były podejmowane wyłącznie za zgodą większości obywateli. Niestety kobiety, niewolnicy i ludność obcego pochodzenia nie uczestniczyli w życiu politycznym.</i></p> <p>Uczniowie odnoszą się do propozycji nauczyciela, uświadamiając sobie główny mechanizm funkcjonowania demokracji.</p> <p>Na prośbę nauczyciela uczniowie wybierają w każdym zespole obserwatora pracy w grupie. Wypełnia on "Kartę obserwacji pracy w grupie" i pod koniec lekcji oddaje ją nauczycielowi (załącznik nr 1). Po wykonaniu zleconych zadań (w wyznaczonym czasie), grupy przygotowują się do prezentacji rezultatów swojej pracy. Rozpoczyna grupa I, kończy zaś tą część lekcji grupa III. Najpierw uczniowie z każdej grupy przypominają pozostałemu zespołowi, co było przedmiotem ich pracy, następnie czytają polecenia przygotowane przez nauczyciela i gotowe własne odpowiedzi. W czasie prezentacji jednej grupy, pozostali uczniowie słuchają, mogą także robić notatki w zeszytach i zadawać pytania dodatkowe.</p> <p>Grupa I Na podstawie podanego tekstu źródłowego wykonajcie następujące polecenia: Polecenie 1</p> <ul style="list-style-type: none"> - Czym jest demokracja według Arystotelesa? - Czy arystotelesowska definicja demokracji jest nadal aktualna? <p><u>Przewidywane odpowiedzi uczniów:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Demokracja według Arystotelesa to ustrój polityczny opierający się na zasadzie wolności i równości wszystkich ludzi, realizowany poprzez równy udział w</i> 	<p><u>Czas: 4 min</u></p> <p><i>Metoda : "burza mózgów"</i></p> <p>Pojęcie kluczowe: demokracja ateńska</p> <p>Podział na grupy jest przypadkowy, gdyż przed lekcją stoliki połączone w trzy sektory i uczniowie zajmując na początku zajęć miejsca, automatycznie podzielili się na trzy grupy</p> <p><i>Metoda: praca z tekstem źródłowym</i></p> <p><u>Czas dla każdej grupy na wykonanie zadań: 12 min</u></p> <p><u>Czas dla każdej grupy na</u></p>
---	---	--

<p>Grupa II pracuje z tekstem podręcznika (s. 86-89) i otrzymuje kartę pracy nr 2 (załącznik nr 3), arkusz papieru i flamaster. Zadaniem tej grupy jest ustalenie innych ustrojów greckiej polis, wykazanie różnic pomiędzy nimi i scharakteryzowanie instytucji demokracji ateńskiej. Zadanie dodatkowe: narysować schemat ateńskiej agory (wzorując się na ilustracji zamieszczonej w podręczniku) i zaznaczyć na niej miejsca najważniejszych instytucji demokracji ateńskiej.</p>	<p><i>kierowaniu państwem. To ustrój, w którym decyzje podejmowane są przez lud czyli większość.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Definicja Arystotelesa w niczym nie odbiega od współczesnego rozumienia pojęcia "demokracja".</i> <p>Polecenie 2</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jakie typy demokracji wyróżnił Arystoteles w podanym fragmencie? - Jaki wniosek nasuwa się po zapoznaniu się z tą typologią? <p><u>Przewidywane odpowiedzi uczniów:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Arystoteles wyróżnił pięć typów demokracji. Pierwszy przedstawia "czystą" postać demokracji, w której każdy przedstawiciel ludu ma równy udział w kierowaniu państwem. Kolejne rodzaje wprowadzają już pewne ograniczenia i tak drugi typ demokracji charakteryzuje cenzus majątkowy, czyli określony poziom zamożności uprawniający do brania udziału w życiu publicznym. W trzecim typie w rządzeniu polis biorą udział tylko "nieposzlakowani obywatele", czyli tacy, którym nic nie można zarzucić. Czwarty typ demokracji przejawia się w dostępie do urzędów wyłącznie obywateli danego polis, zaś piąty najbardziej zwyrodniały, występuje wtedy, gdy faktycznie rządzi lud, ale nie przestrzegając istniejącego w państwie prawa.</i> - <i>Demokracja rzadko występuje w czystej postaci, często zaś bywa ograniczana i wypaczana.</i> <p>Polecenie 3</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jaką rolę Arystoteles przypisał demagogom ? <p><u>Przewidywana odpowiedź uczniów:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Zdaniem Arystotelesa demagodzy, czyli tzw. przywódcy ludu, politycy o zdolnościach krasomówczych, niszczą podstawowe zasady demokracji, czyniąc z tego ustroju odmianę tyranii. Rządzi wtedy co prawda lud, ale nie jest przestrzegane wcześniej ustalone prawo, liczą się nowe decyzje, uchwały ludu podjęte pod wpływem perswazji demagogów.</i> <p>Polecenie 4</p> <p>Korzystając z tekstu źródłowego przygotujcie plakat promujący demokrację i jej ponadczasowe wartości. <u>Uczniowie mają pełną dowolność w przygotowaniu tej formy graficznej, więc trudno przewidzieć jej efekty.</u> Uczniowie opatrują plakat krótkim komentarzem i umieszczają go na tablicy.</p> <p>Grupa II</p> <p>Wykorzystując tekst z podręcznika (s.86-89) wykonajcie następujące polecenia:</p> <p>Polecenie 1</p> <ul style="list-style-type: none"> - Czy w greckich polis funkcjonowała tylko demokracja ? Jeśli nie, podajcie inne rozwiązanie ustrojowe wraz z ich krótką charakterystyką - pamiętajcie o wykazaniu różnic między tymi ustrojami. <p><u>Przewidywana odpowiedź uczniów:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Demokracja nie była jedynym ustrojem greckich polis. W samych Atenach na przestrzeni wieków mamy do czynienia także z oligarchią i tyranią. Oligarchia to inaczej rządy nielicznych, czyli ustrój, w którym decydującą rolę odgrywa wąskie grono wpływowych, majątnych obywateli, piastujących najważniejsze w polis urzędy i tworzących głównie</i> 	<p>prezentację: <u>3min</u>, z wyjątkiem grupy III, która otrzymuje dodatkowe <u>4min</u> na krótką symulację</p> <p>Pojęcie kluczowe: demagog</p> <p><i>Metoda: praca z tekstem podręcznika</i></p> <p>Pojęcia kluczowe: oligarchia, tyrania</p>
--	--	---

<p>Grupa III otrzymuje zestaw pomocy dydaktycznych: <i>Encyklopedię Szkolną. Historia, Słownik mitów i tradycji kultury, Słownik kultury antycznej</i>, kartę pracy nr 3 (załącznik nr 4), arkusz papieru i flamaster. Celem tej grupy jest zebranie informacji na temat Peryklesa, określenie jego roli w budowie demokracji</p>	<p><i>organ decyzyjny, czyli radę. Tyrania zaś jest określeniem ustroju charakteryzującego się nielegalnymi, uzurpatorskimi rządami jednostki, która przejęła władzę w wyniku walk politycznych. Zasadnicza różnica między tymi ustrojami, a demokracją tkwi w ilości osób dopuszczonych do rządów w państwie i ich kompetencjach. I tak: tyrania to rządy jednej osoby o nieograniczonych uprawnieniach, w oligarchii decydujący głos miała rada i urzędnicy, czyli nieliczne grono obywateli, zaś w demokracji główną rolę odgrywało zgromadzenie wszystkich obywateli.</i></p> <p>Polecenie 2</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wymieńcie i krótko scharakteryzujcie główne instytucje demokracji ateńskiej. <p><u>Przewidywana odpowiedź uczniów:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Od czasu reform Klejstenesa (508 r. p.n.e.) najważniejszym organem demokracji ateńskiej było zgromadzenie wszystkich wolnych obywateli (ok. 40 tys. ludzi), obradujące na agorze. Pełniło funkcje prawodawcze. Każdy obywatel mógł się wypowiedzieć w sprawie, nad którą zgromadzenie debatowało, mógł też zaproponować własny wniosek i poddać go pod głosowanie. Kolejny organ to Rada Pięciuset - nazywana tak, ponieważ składała się z pięciuset członków, wylosowanych spośród wszystkich obywateli na rok. Załatwiała bieżące sprawy polis, przygotowywała i zwoływała obrady zgromadzenia, wysuwała projekty praw, kontrolowała urzędników. Ci podobnie jak rada pełnili swe funkcje przez rok. Nie odgrywali większej roli politycznej, mogli być odwołani przed upływem kadencji przez zgromadzenie. Rozbudowany liczebnie był wymiar sprawiedliwości - liczył 6 tys. sędziów losowanych spośród obywateli co roku, tworzyli oni tzw. trybunały sądowe.</i> <p>Polecenie 3</p> <ul style="list-style-type: none"> - Na czym polega demokracja bezpośrednia? Podajcie przykład ze starożytności i czasów współczesnych. <p><u>Przewidywana odpowiedź uczniów:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Demokracja bezpośrednia stwarza obywatelowi możliwość bezpośredniego decydowania w danej sprawie bez ingerencji pośredników czy przedstawicieli. W starożytnych Atenach Zgromadzenie Ludowe realizowało demokrację bezpośrednią. Obecnie na przykład instytucja referendum jest formą demokracji bezpośredniej.</i> <p>Polecenie 4</p> <p>Wykorzystując rysunek w podręczniku (s. 88) narysujcie schemat ateńskiej agory, zaznaczając na nim najważniejsze instytucje demokracji ateńskiej. Pamiętajcie o wykorzystaniu rysunku przy odpowiedzi na polecenie nr 2.</p> <p>Uczniowie wykonują polecenie. Po zaprezentowaniu schematu, umieszczają go na tablicy.</p> <p>Grupa III</p> <p>Wykorzystując przygotowane słowniki i encyklopedię wykonajcie następujące polecenia:</p> <p>Polecenie 1</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kim był Perykles? <p><u>Przewidywana odpowiedź ucznia:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Perykles był ateńskim politykiem (demagogiem).</i> 	<p>Pojęcia kluczowe: Zgromadzenie, Rada Pięciuset</p> <p>Uczniowie z grupy II, odpowiadając na to pytanie, powinni posługiwać się przygotowanym przez siebie schematem ateńskiej agory</p> <p>Pojęcie kluczowe: demokracja bezpośrednia</p> <p><i>Metoda: praca ze słownikami, encyklopedią</i></p>
--	--	---

<p>ateńskiej, a następnie wykonanie portretu Peryklesa (wzorując się na ilustracji zamieszczonej w <i>Encyklopedii Szkolnej</i>) i odegranie scenki na temat politycznej działalności Peryklesa.</p> <p>Ponadto nauczyciel każdą z grup wyposaża w <i>Słownik wyrazów obcych</i>, by uczniowie lepiej zrozumieli treść tekstu, z którym pracują.</p> <p>Nauczyciel w tej części lekcji jest tylko organizatorem pracy uczniów, jednak w razie potrzeby musi służyć pomocą merytoryczną i wylapywać błędne lub niepełne wypowiedzi uczniów. Powinien przy tym unikać samodzielnego korygowania tych błędów, a proponować uczniom szukania prawidłowych rozwiązań.</p>	<p><i>Przez wiele lat pełnił funkcję stratega, był świetnym mówcą i gorącym zwolennikiem demokracji. Urodził się ok. 500 r. p.n.e., a co ciekawe spokrewniony był z Klejstenesem - "ojcem demokracji ateńskiej". Przez 30 lat swojej działalności politycznej dążył do wzmocnienia wpływów Aten w całej Helladzie. Temu służyło m.in. przeniesienie skarbcza Związku Morskiego z Delos do Aten, rozbudowanie floty, w końcu podjęcie zbrojnej rywalizacji ze Spartą w wojnie peloponeskiej, właśnie w trakcie jej trwania zmarł w 429r. p.n.e.</i></p> <p>Polecenie 2</p> <p>- Określcie i oceńcie rolę Peryklesa w:</p> <p>a) ugruntowaniu demokracji ateńskiej, b) rozwoju cywilizacyjnym Aten.</p> <p><u>Przewidywane odpowiedzi uczniów:</u></p> <p>a) <i>Potomni przypisują Peryklesowi doprowadzenie demokracji w Atenach do najbardziej dojrzałej postaci. I słusznie, świadczy o tym jedna z reform wprowadzonych za sprawą Peryklesa, ustanawiająca zasadę, że praca na rzecz polis powinna być opłacana ze skarbu państwa, tzn. każdy obywatel pełniący funkcje w sądzie, piastujący urzędy, będący członkiem rady ma otrzymać specjalny zasiłek pieniężny. Podsumowując, od tej pory ubóstwo przestało być przeszkodą w działalności politycznej.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>O zasługach Peryklesa w rozwoju cywilizacyjnym Aten świadczy fakt, że okres jego działalności nazywany jest "złotym wiekiem literatury i sztuki". Perykles sprowadzał do Aten wyśmienitych artystów, filozofów, pisarzy i roztaczał nad nimi opiekę. W jego otoczeniu znajdowali się: Sofokles, Eurypides (pisarz), Fidiasz (rzeźbiarz), Herodot (historyk), Sokrates. Zadbął także o rozbudowę architektoniczną Aten - zainicjował rozbudowę Akropolu, wzniesiono Propyleje i Partenon. Upowszechniał kulturę grecką wśród najuboższych, ustanawiając dla nich specjalny zasiłek przeznaczony na zakup biletów na widowiska teatralne. Przyczynił się także do rozwoju rzemiosła i handlu, głównie przez zakończenie budowy tzw. długich murów, łączących Ateny z portem morskim (Pireusem). Chcąc w pełni ocenić tę postać nie należy zapomnieć o widocznych zapędach przywódczych Peryklesa. Oczywiście nie przekreślają one demokracji, ale stwarzają pewne niebezpieczeństwo w przypadku pojawienia się osoby nieodpowiedzialnej, która może najpierw zdobyć poparcie ludu, by później móc realizować swoje cele. Na szczęście Perykles, jak pisał o nim Tukidydes, był człowiekiem nieprzekupnym i mądrym, ale i autor tych słów zwrócił uwagę na powyższy problem pisząc: "Choć więc z imienia była to demokracja, w rzeczywistości były to rządy pierwszego obywatela".</i> <p>Polecenie 3</p> <p>Wzorując się na ilustracji zamieszczonej w <i>Encyklopedii Szkolnej. Historia</i>, s. 34, narysujcie portret Peryklesa.</p> <p>Polecenie 4</p> <p>Wybierzcie z grupy jedną osobę, która wcieli się w postać Peryklesa przemawiającego do zgromadzenia ateńskiego (w naszym przypadku do uczniów w klasie). Jego zadaniem będzie przekonanie obywateli do wprowadzenia zasiłku w wysokości 2 oboli dla najuboższych, by mogli opłacać wstęp do teatru.</p>	<p><i>Metoda: krótka symulacja</i></p> <p><i>Metoda :</i></p>
--	---	---

<p>c) Nauczyciel proponuje by uczniowie wyposażeni już w wiedzę na temat demokracji ateńskiej, podjęli się oceny jej funkcjonowania, wskazując mocne i słabe strony tego ustroju politycznego. W tym celu drugą wolną tablicę dzieli na połowę, tworząc tabelę z dwiema kolumnami o nagłówkach: "mocne strony demokracji ateńskiej" i "słabe strony demokracji ateńskiej".</p> <p>Nauczyciel przysłuchuje się odpowiedziom uczniów i w przypadku pojawienia się pewnych nieścisłości czy błędów merytorycznych prosi innych uczniów o poprawienie lub uzupełnienie wypowiedzi.</p>	<p><u>Uczniowie mają pełną dowolność w przygotowaniu powyższych form artystycznych, więc trudno przewidzieć ich efekty.</u></p> <p>Zadaniem dyżurnego jest zapisywanie propozycji swych kolegów i koleżanek na tablicy (w odpowiednich kolumnach), a więc będzie to praca zbiorowa, podczas której każdy uczeń może przedstawić swoje stanowisko i gdy zajdzie taka potrzeba obronić je.</p> <p><u>Przewidywane odpowiedzi uczniów:</u></p> <p><i>Mocne strony</i></p> <ul style="list-style-type: none"> + obywatele byli równi wobec prawa i równi w jego tworzeniu, + bezpośredni udział obywateli w życiu politycznym i możliwość decydowania o losach polis, + potencjalnie każdy mógł pełnić jakąś funkcję w polis, + zabezpieczeniem przed nadużyciem władzy było losowanie urzędników i sędziów oraz piastowanie urzędu tylko przez rok. <p><i>Słabe strony</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - kobiety, niewolnicy pozbawieni praw obywatelskich, - zbyt liczny skład zgromadzenia ateńskiego czy wymiaru sprawiedliwości mógł niekorzystnie wpłynąć na ich prace i podejmowane decyzje, - nie wszyscy obywatele byli odpowiednio przygotowani do pełnienia określonych funkcji w polis, - możliwość pojawienia się niekompetentnych demagogów. 	<p><i>analiza SWOT</i> <u>Czas: 4 min</u></p>
<p><u>CZĘŚĆ IV</u> <u>Rekapitulacja pierwotna</u></p> <p>Nauczyciel chcąc podsumować lekcję, a także zorientować się w stopniu przyswojenia i zrozumienia przez uczniów omawianych na zajęciach zagadnień, proponuje im wskazanie podobieństw i różnic, występujących pomiędzy demokracją ateńską, a współczesną (np. w Polsce).</p> <p>Nauczyciel przysłuchuje się odpowiedziom uczniów i w przypadku pojawienia się pewnych nieścisłości czy błędów merytorycznych prosi innych uczniów o poprawienie lub uzupełnienie wypowiedzi</p>	<p>Tym razem odpowiadają uczniowie wskazani przez nauczyciela, ale ich wypowiedzi mogą uzupełniać bądź poprawiać pozostali uczniowie.</p> <p><u>Przewidywane odpowiedzi uczniów:</u></p> <p><i>Podobieństwa</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - te same wartości nadrzędne: wolność i równość obywateli wobec prawa, - władza zwierzchnia w państwie należy do ludu/narodu, - każdy obywatel ma określone prawa i obowiązki. <p><i>Różnice</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - w starożytnych Atenach występowała demokracja bezpośrednia, obecnie m.in. ze względów technicznych dominuje demokracja pośrednia (choć funkcjonują obok niej formy demokracji pośredniej), - odmienne są procedury tworzenia organów państwowych, - odmienne jest znaczenie słowa "obywatel" toteż obecnie kobiety mają prawo uczestniczenia w życiu politycznym, a poza tym nie występuje niewolnictwo, - różnią się także nasze postawy obywatelskie: Ateńczycy byli aktywnymi uczestnikami życia politycznego, we współczesnej Polsce taka postawa jeszcze w pełni się nie ukształtowała. 	<p><u>Czas: 4 min</u></p>
<p><u>CZĘŚĆ V</u> <u>Wyznaczenie pracy domowej</u></p> <p>Nauczyciel podaje temat pracy domowej: Wykorzystując wiedzę wyniesioną z lekcji i</p>	<p>Uczniowie zapisują treść pracy domowej w zeszytach.</p>	<p><u>Czas: 1 min</u></p>

własne przemyślenia, napisz krótką rozprawkę na temat: "Demokracja ateńska to rządy ludu czy demagogów?"		
<p>CZEŚĆ VI <u>Ocena pracy uczniów na lekcji i pożegnanie się z klasą</u></p> <p>Oceniani będą poszczególni uczniowie, a nie całe zespoły. Pomocna w tej czynności będzie m.in. karta obserwacji pracy w każdej grupie.</p>	Uczniowie słuchają komentarza nauczyciela.	<u>Czas: 1,5 min</u>

OPIS STANDARDÓW OSIĄGNIĘĆ UCZNIĄ

- 1) Uczeń zna fakty, pojęcia i poprawnie stosuje terminologię historyczną:
potrafi wyjaśnić na czym polegała demokracja bezpośrednia, co oznacza pojęcie demokracja ateńska, Zgromadzenie Ludowe, Rada Pięciuset, demagog, oligarchia, tyrania.
- 2) Uczeń rozumie i interpretuje różne teksty:
potrafi zanalizować tekst źródłowy, pracować z tekstem podręcznika, dokonując syntezy wiadomości na temat ustrojów politycznych greckich poleis i instytucji demokracji ateńskiej; potrafi pracować ze słownikami popularnonaukowymi, z których wyszukuje i analizuje informacje na temat Peryklesa.
- 3) Uczeń dokonuje oceny postaci, faktów, zjawisk historycznych:
potrafi ocenić funkcjonowanie demokracji ateńskiej i wkład Peryklesa w jej ugruntowanie.
- 4) Uczeń umie efektywnie pracować w grupie.
- 5) Uczeń dostrzega i wyjaśnia różnice oraz podobieństwa występujące pomiędzy systemami politycznymi, gospodarczymi, społecznymi:
potrafi wskazać różnice pomiędzy ustrojami politycznymi greckich poleis oraz pomiędzy demokracją ateńską a współczesną.
- 6) Uczeń potrafi zaprezentować wyniki swojej pracy w różnej formie, tj. pisemnej, ustnej, wizualnej:
potrafi napisać rozprawkę na temat: "Demokracja ateńska to rządy ludu czy demagogów?", umie wypełniać kartę pracy, przygotowuje krótką symulację, umie wykonać schemat ateńskiej agory czy plakat reklamujący najcenniejsze i nieprzemijające wartości demokracji.
- 7) Uczeń wykorzystuje zdobytą wiedzę i umiejętności w życiu społecznym:
wzorem starożytnych Ateńczyków przyjmuje aktywną postawę wobec życia politycznego, potrafi publicznie prezentować swoje stanowisko, bronić go i dzielić się z innymi zdobytą przez siebie wiedzą.
- 8) Uczeń zna i rozumie wkład różnych kultur we wspólnotę kulturową ludzkości:
wie jaką rolę odegrali Ateńczycy w ukształtowaniu demokracji, najbardziej popularnego obecnie ustroju politycznego na świecie.

KOMENTARZ METODYCZNY

Scenariusz pt. "Demokracja ateńska" przeznaczony jest do realizacji na lekcjach historii w szkole ponadgimnazjalnej, w klasie pierwszej, w której kształcenie z tego przedmiotu odbywa się na poziomie podstawowym (2 godziny tygodniowo).

Na uwagę zasługuje forma pracy uczniów. Jest to praca w grupach, ale każdy zespół otrzymuje inny zestaw zadań i to o różnym stopniu trudności. Nie ma w tym żadnej "niesprawiedliwości", ani błędu metodycznego, jest to celowe działanie nauczyciela, który w ten sposób może łatwo zdiagnozować umiejętności uczniów, a dokładniej mówiąc stopień ich opanowania w szkole gimnazjalnej. Pamiętajmy, że zgodnie z rozkładem materiału temat ten powinien być realizowany w klasie pierwszej, w miesiącu

październiku, stąd diagnozujące walory tej formy. Dlatego też tworzenie grup uczniowskich było zupełnie przypadkowe, uzależnione jedynie od miejsca, jakie uczeń nieświadomie zajął na początku lekcji. Zgodnie z powyższymi założeniami jedna z grup zdobywa wiadomości korzystając z tekstu w podręczniku, inna ma już podniesiony stopień trudności, bo musi dokonać analizy tekstu źródłowego, trzecia zaś, mając do dyspozycji różne słowniki i encyklopedię szkolną, sama wyszukuje potrzebne jej informacje, analizuje je i dokonuje syntezy. A więc w ciągu 45 minut nauczyciel może zorientować się, jaki stopień opanowania umiejętności pracy z tekstem podręcznika, tekstem źródłowym czy popularnonaukowym prezentują uczniowie i jak ma zaplanować ich dalszą edukację, by wyrównać ewentualne braki w tym zakresie. Poza tym dzięki zastosowaniu "karty obserwacji pracy w grupie", nauczyciel może również określić efektywność działań uczniów w zespole.

Na takiej lekcji nauczyciel jest jedynie organizatorem i koordynatorem procesu edukacyjnego uczniów, tzn. czuwa nad prawidłowym przebiegiem lekcji i zleca wykonanie konkretnych zadań - reszta należy do uczniów. To oni formułują definicję, zbierają informacje na dany temat, oceniają, nawet uzupełniają i poprawiają wypowiedzi swoich kolegów, ale muszą też mieć świadomość, że w razie potrzeby mogą liczyć na pomoc nauczyciela, który towarzyszy im przez całą lekcję i docenia ich wysiłki.

Na koniec warto wspomnieć o zastosowaniu w scenariuszu "przerywnika" plastycznego (plakaty) i artystycznego (przemówienie Peryklesa). Jest to nie tylko sposób na wizualizację treści nauczania, ale także stworzenie okazji do zabawy, której również w szkole ponadgimnazjalnej nie powinno zabraknąć.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Karta obserwacji pracy w grupie

Pełnisz rolę obserwatora pracy w grupie. Twoim zadaniem jest odnotowanie następujących sytuacji:

1. Czy w grupie nastąpił podział funkcji na: lidera grupy, osobę do prezentacji ?
2. W jaki sposób dokonano tego podziału ?
3. W jaki sposób grupa opracowała odpowiedzi na pytania ?
4. Jaki był udział poszczególnych członków grupy w wykonaniu zadania ?

Miejsce na notatki.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ZAŁĄCZNIK NR 2

Materiał pomocniczy nr 1 dla grupy I

Tekst źródłowy: *Demokracja i jej rodzaje*[w:] Arystoteles, *Polityka z dodaniem pseudoarystotelesowskiej ekonomiki*, przeł. L. Piotrowicz, Warszawa 1964, s. 159 - 160.

Karta pracy nr 1 dla grupy I

Na podstawie tekstu źródłowego (*Demokracja i jej rodzaje*) wykonajcie następujące polecenia:

Polecenie 1

Czym jest demokracja według Arystotelesa ?

.....
.....
.....
.....

Czy arystotelesowska definicja demokracji jest nadal aktualna ?

.....
.....

Polecenie 2

Jakie typy demokracji wyróżnił Arystoteles ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Jaki wniosek nasuwa się po zapoznaniu się z tą typologią ?

.....
.....

Polecenie 3

Jaką rolę Arystoteles przypisał demagogom ? Kim oni byli ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Polecenie 4

Wykorzystując tekst źródłowy, przygotujcie plakat promujący demokrację i jej ponadczasowe wartości.

ZAŁĄCZNIK NR 3

Karta pracy nr 2 dla grupy II

Wykorzystując tekst z podręcznika: T. Cegielski, W. Lengauer, M. Tymowski, *Ludzie – społeczeństwa – cywilizacje. Część I. Historia. Starożytność i średniowiecze*, Warszawa 2002, s. 86 - 89, wykonajcie następujące polecenia:

Polecenie 1

Czy w greckich poleis funkcjonowała tylko demokracja? Jeśli nie, podajcie inne rozwiązania ustrojowe wraz z krótką ich charakterystyką. Pamiętajcie o wykazaniu różnic między tymi ustrojami.

.....
.....
.....
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

b) rozwoju cywilizacyjnym Aten.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Polecenie 3

Wzorując się na ilustracji zamieszczonej w *Encyklopedii Szkolnej* (s. 34), narysujcie portret Peryklesa.

Polecenie 4

Wybierzcie z grupy jedną osobę, która wcieli się w postać Peryklesa przemawiającego do zgromadzenia ateńskiego (w naszym przypadku do uczniów w klasie). Jego zadaniem będzie przekonanie obywateli do wprowadzenia zasiłku dla najuboższych, by mogli opłacić wstęp do teatru.

mgr Olga Witczak

UWAGA REDAKCJI

Materiał nauczania realizowany na lekcji poprzedniej i tu prezentowanej wraz z zagadnieniem "Wojny grecko-perskie jako konflikt między cywilizacjami" jest zawarty w podręczniku *Ludzie – społeczeństwa – cywilizacje. Część 1. Historia. Starożytność i średniowiecze* w rozdziale *Polis grecka* (s. 80-92). Autorzy *Poradnika dla nauczyciela. Część 1/2* (s. 76 i następne) w proponowanym rozkładzie materiału sugerują realizację tych tematów na jednej godzinie lekcyjnej.

Zważywszy jednak na istotę przedstawianych tu zagadnień i ich wymiar ponadczasowy, warto temu tematowi poświęcić całą godzinę lekcyjną. Żeby jednak zdążyć z realizacją programu nauczaniu radzimy zadać uczniom do domu samodzielne opracowanie zagadnień związanych z wojnami grecko-perskimi.